

Verslag van de opgravingen

Van 26 september tot 8 oktober 2005 werd door een twaalfstal vrijwilligers, begeleid door archeologe Carolien Daems, een onderzoekssleuf getrokken langs de zuidmuur van de 'kapittelzaal' van het sint-jansbergklooster. Over een breedte van 2m werd een sleuf van 14m lengte uitgegraven. Hoofddoel was, in het kader van een toekomstige restauratie van het gebouw (het restauratiedossier is goedgekeurd op 5 april 2005), de aard en de staat van de fundering te onderzoeken.

Ook al gaat het hier om een sterk verstoorde grondlaag, toch werd in de marge eveneens de afgegraven aarde gezeefd om scherven te kunnen analyseren naar ouderdom en gebruiksvoorwerp; allicht kunnen enkele voorwerpen in zekere mate terug in elkaar gezet worden en alzo deel uitmaken van de museumwerking (december 2005)

FUNDERINGEN, blootgelegd tijdens de campagne van september-oktober 2005

1. STEUNBEER OP DE HOEK VAN DE WEST- EN ZUIDMUUR

Noot: de noordzijde van deze steunbeer is niet uitgegraven, vermits dit niet behoorde bij het opgravingsplan 2005. De westzijde werd wel uitgegraven om de relatie te onderzoeken met ons eigenlijke onderzoeksproject, de zuidzijde.

De steunbeer heeft een breedte van ... en een lengte van

- Fundering is 90 cm langs de muur
- bovenaanzicht (gezien vanaf de noordzijde): een herbruik plavei, stukken herbruik baksteen, ijzerzandsteen, met op de hoek een lange smalle ijzerzandsteen
- afstand tussen de fundering en kalkstenen druipsteen in de muur bedraagt hier 92 cm
- de ijzerzandstenen vertonen dezelfde bewerkingssporen als deze in de kelder. Eén ijzerzandsteen is horizontaal doorgebroken en is terug opeengestapeld: duidelijk herbruik
- de grootste ijzerzandsteen meet 55 cm lang (uitzonderlijk lang vergeleken met de overige stenen in de zuidmuur), met een gelige kalkmortel die rode stukjes baksteen bevat
- de funderingslaag is niet overal even dik: gaande van 20 cm dik (gezien vanaf de noordzijde), tot 60 cm op de hoek met de zuidmuur

- in de muur zitten, op een hoogte van 72 cm, platte stukken plavei verwerkt in de voegen
- de mortel van de muur is duidelijk witter, van andere samenstelling dan de gelige mortel in de fundamente
- in de verwijderde aarde bevonden zich twee puinlagen van 5 à 10 cm dik met leistenen: de ene laag op geringe diepte, de andere op een diepte van ca 70 cm. (de diepste laag in relatie kunnen staan met de notatie op de zolder van het gebouw '1829'. De bovenste puinlaag zou afkomstig kunnen zijn van de dakherstelling omstreeks 1950.

2. ZUIDMUUR: VANAF DE WESTELIJKE HOEK TOT DE OOSTELIJKE KELDERMUUR (lengte: ...)

FUNDERING 1: tussen zuidwestpunt en de steunbeer – meet 130 cm tegen de muur van de kapittelzaal

- bovenaanzicht: een dubbele rij van gekapte ijzerzandstenen op een verschillend niveau
- de afstand tussen de fundering en kalkstenen druipsteen in de muur bedraagt 89 cm
- bovenop de eigenlijke fundering bevinden zich nog de overblijfsels van een aparte muur, die bestaat uit twee rijen gekapte ijzerzandstenen. Laag 1, tegen de muur van de kapittelzaal, is één steenlaag hoger dan laag 2.
- Laag 1 bestaat uit drie bewerkte ijzerzandstenen – zeker de hoeksteen bevat duidelijk zichtbare bewerkingsporen
- deze drie stenen zijn los gemetst van de eigenlijke muur van de kapittelzaal, terwijl bij fundering 2 duidelijk zichtbaar is dat de eigenlijke (ruwe) funderingsstenen doorlopen onder de muur
- tussen beide muren is duidelijk een opvulling met kleinere brokken ijzerzandsteen zichtbaar
- de metsellaag is opgevuld met hetzelfde gelige kalkmortel als deze die aanwezig is in de fundering
- Laag 2 ligt één steenlaag lager, wat overeenkomt met 25 cm. Ze bestaat eveneens uit drie bewerkte ijzerzandstenen
- de fundering heeft hier een dikte van 65 cm
- de gehele funderingslaag bevat dezelfde gelige kalksteenmortel als aanwezig aan de westzijde.
- dieper, tussen de tweede en derde laag ijzerzandstenen, zijn brokken baksteen zichtbaar, die gebruikt zijn als opvulling van de fundering (baksteen met wrongen binnenin, veroorzaakt door onzuiverheden in de klei)
- deze funderingsmuur heeft een uitzonderlijke breedte van 75 cm terwijl verder, in de 'kelder' de funderingsmuur uitsluitend bestaat uit één laag ijzerzandsteen van gemiddeld ... cm

FUNDERING 2: steunbeer – meet 140cm tegen de muur en is 110 cm breed

- bovenaanzicht: grote brokken ruwe en onbewerkte ijzerzandsteen, opgevuld met kleiner brokken en enkele brokken baksteen.
- de metsellaag die aanwezig was in fundering 1, is vanaf hier afwezig
- opgevuld met gelijkaardige gelige kalksteenmortel
- de mortel is cirkelvormig uitgespreid en niet terug te vinden op de hoeken van de stenen. Hierdoor kunnen we dit bouwsel definiëren als een steunbeer en, in tegenstelling met de keldermuur, niet als een muur die ooit verdergelopen heeft.
- het volume van de fundering wijst in de richting van een grote en hoge steunbeer
- de ruwe funderingsstenen zijn ook zichtbaar in fundament 3, over een totale lengte van 3.90m

FUNDERING 3: meet 250 cm tegen de muur en is 55 tot 60 cm breed

- bovenaanzicht: dezelfde grote brokken ijzerzandsteen. Hier zijn evenwel, naast ruwe en onbewerkte zandsteenbrokken, eveneens brokken zichtbaar van bewerkte maar gebroken ijzerzandstenen
- opgevuld met gelijkaardige gelige kalksteenmortel
- geen opvulling uit bakstenen meer zichtbaar
- opvallend is dat de mortel van de achterstaande muur van de kapittelzaal veel witter is van uitzicht
- de grootste ruwe steenbrok meet 50 op 60 cm en heeft een dikte van maximaal 20 cm

FUNDERING 4: de westelijke gewelfmuur - meet ... tegen de muur en is ... breed

- bovenaanzicht: een dubbele muur die aan de westzijde bestaat uit ruwe, nauwelijks bewerkte zandsteenbrokken, terwijl de eigenlijke gewelfmuur aan de oostzijde opgebouwd is uit mooi bewerkte blokken van 25 cm tot 35cm hoogte
- opgevuld met gelijkaardige gelige kalksteenmortel
- De gewelfmuur is duidelijk langer geweest dan de huidige ...cm, maar is op een bepaald ogenblik ingekort; aanduidingen hiervoor zijn de tandsgewijze metselwijze en de gelige kalksteenmortel die nog zichtbaar is op de tweede steen van onderen geteld

FUNDERING 4: de keldermuur - meet 310 cm tussen de gewelfmuren

- bovenaanzicht: een muur die bestaat uit één rij van mooi bewerkte en mooi bewaarde ijzerzandsteen
- deze muur sluit enerzijds de kelder af van de kapittelzaal maar bevat anderzijds een bouwspoor dat kan wijzen op een opening die toegang gaf naar een ruimte onder de kapittelzaal
- Opvallend is dat deze steenblokken duidelijk kleiner zijn dan de stenen die verwerkt zijn in de westelijke en oostelijke gewelfmuren

- links boven in de hoek is nog de afronding van een steen bewaard, in overeenstemming met de ronding van het gewelf dat verdwenen is
- De keldermuur, inclusief de afgeronde steen is 190 cm hoog, deskundig opgebouwd.
- Tegen muur van de kapittelzaal: zijn sporen zichtbaar van het gewelf, in de zin dat de muur lichtere kleursporen bevat die de loop van het gewelf kunnen aanduiden, evenals uitholling. De vermoedelijke hoogte van het gewelf zou dan omtrent 250 cm bedragen hebben.
- de stenen van het westelijke gewelf zijn in verband gemetseld met de stenen van de keldermuur.
- de stenen van de verschillende lagen zijn verschillend van dikte: de twee onderste steenlagen zijn opgebouwd uit stenen van 25cm hoogte, de volgende laag van 30 cm hoogte en de overige lagen van 35 cm hoogte
- in gans de kelder zijn de schuine bewerkingssporen zeer goed zichtbaar gebleven en ook de gelige kalksteenmortel is overal duidelijk zichtbaar
- aan de basis is de keldermuur over de gehele lengte (de Onderste steenlagen) in verband gemetst. Vanaf dit niveau is slechts 175 cm ervan volledig in verband gemetseld, vanaf de westzijde. Een verticale voeg wordt dan zichtbaar over ... steenlagen. Aan de oostzijde, over een lengte van 135 cm, zijn de stenen – 4 per laag - weer in verband gemetseld.
- De vraag stelt zich of hier een doorgang geweest is naar een ruimte onder de kapittelzaal, die in een later stadium dichtgemetseld is... Deze opening is dan 135cm breed geweest en zowat 150 à 170 cm tot aan het gewelf
- De basis van de opening wordt gevormd door twee stenen met uitzonderlijke afmetingen, vergeleken bij de overige stenen in de kelderconstructie: 15 cm hoog en 50 cm en 85 cm lang, een lengte die niet voorkomt in de gehele muur.
- Hierdoor ontstaat een breuk in het metselprofiel
- de voegen in de keldermuur zijn mooi afgewerkt en de gelige kalkmortel is afgestroken met een werktuig.
- Aan de westelijke zijde is de muur opgebouwd uit 6 steenlagen, (plus een steenlaag van drie stenen op een hoger niveau dan aan de oostelijke zijde); aan de binnenzijde van de vermoedelijke opening opgebouwd uit 7 steenlagen;
- Linksboven in de hoek merken we een veel kleinere steen (35 cm hoog en slechts 15 cm breed) met afwijkende, bijzonder ruwe bewerkingssporen
- Deze muur staat duidelijk los van de muur van de kapittelzaal; dit is zichtbaar aan de tussengevoegde mortel en kleinere steenbrokken die de ruimte tussen de beide muren opvullen..
- op nog niet gereconstrueerd ogenblik is het gewelf van de kelder afgebroken en is de ruimte snel gevuld met zuivere aarde. Immers, in het deel dat uitgegraven werd tot aan de basis, is slechts één potscherf teruggevonden . In de aarde werd geen enkele onzuiverheid teruggevonden. De aarde is in de loop van de tijd terug aaneengeklit tot nauwelijks doordringbaar ijzerzand.

metselwijze: aan de lichtere verkleuring in het bodemprofiel kunnen we de bouwsleuf terugvinden. De kelderruimte is van binnen uit opgemetseld. De westelijke gewelfmuur is aan de buitenzijde gestapeld tegen de wand, terwijl aan de binnenzijde een bouwsleuf van ca 10 cm zichtbaar is.

Het is nog te vroeg om al besluiten te trekken over de chronologie. Het is niet uit te sluiten dat de kelder een oudere constructiefase is dan de (zuidmuur van de) kapittelzaal.

FUNDERING 5: De oostelijke gewelfmuur – meet 145 cm tegen de muur en is 120 cm breed)

Deze muur werd zichtbaar na de afbraak van een bovenstaande, jongere muur (45 cm dik, 40 cm diep) die haaks op de zuidmuur van de kapittelzaal stond en die, volgens peilingen, tenminste een tiental meter verder loopt in de richting van de zuidelijke buitenmuur van het klooster.

- bovenaanzicht: één steenlaag van afgewerkte ijzerzandstenen aan de binnenzijde (westzijde) en ruwe steenbrokken aan de oostzijde
- het is een bijzonder robuuste fundering, veel dikker dan de fundering van de westelijke gewelfmuur.
- afgaande op zijn dikte kunnen we concluderen dat het niet alleen de fundering vormde voor het keldergewelf, maar eveneens de fundering voor de muur van een bovenstaand gebouw.
- de muur is aan de binnenzijde opgebouwd uit vijf verticale steenlagen, één afgeschuinde gewelflaag en één gewelfsteen
- de stenen van de verschillende lagen zijn verschillend van dikte: de twee onderste steenlagen zijn opgebouwd uit stenen van 25cm hoogte, de volgende laag van 30 cm hoogte en de overige lagen van 35 cm hoogte
- In de hoek staat, opvallend, één rechtopstaande steen die de richting van het gewelf niet volgt. Op deze steen zijn nog sporen merkbaar van een bepleistering, in tegenstelling tot de overige stenen van het kelderbouwsel. Deze steen kan verwijzen naar de aanwezigheid van een stortgat.
- Deze muur heeft ongetwijfeld verder doorgelopen, net zoals de westelijke gewelfmuur. In de onderste vertanding tussen de stenen is nog duidelijk het spoor van kalksteenmortel zichtbaar..
- Ook deze gewelfmuur is in verband gemetseld met de keldermuur; éénmaal is de vertanding niet regelmatig (twee opeenvolgende stenen in hetzelfde verband)
- - De rechtse muur is veel dikker dan de linkermuur; hij loopt nog 1.20m door
- Aan de buitenzijde (oostzijde) van deze fundering is de mortelspecie duidelijk lichter van kleur, dus van een andere bouwfase

3. ZUIDMUUR: VANAF DE OOSTELIJKE GEWELFMUUR TOT DE HOEK VAN HET GEBOUW (lengte:

- parallel met de muur van de kapittelzaal legden we een bouwwerkje bloot dat een afvoergoot kan geweest zijn.
- bovenaanzicht: een vloertje bestaand uit bakstenen en tegels, dat 45 à 50 cm breed is.
- Op vloertje stond een muurtje, gemetseld uit één enkele baksteen, meestal gestapeld in de lengterichting, met een binnenbreedte van ongeveer 0.40m. De bakstenen zijn herbruik en van diverse herkomst: zowel de grote kloostermoppen als kleinere recentere bakstenen en ze vertonen sporen van bepleistering
- vloertje en muur lopen door in westelijke richting tot boven het vermoedelijke stortgat
- in oostelijke richting loopt het vloertje en de muur door voorbij de hoek van de kapittelzaal. Dit gedeelte bestaat uit mooie bakstenen, met dezelfde sporen van bepleistering als het opstaande muurtje
- verderop in oostelijke richting is het vloertje nog niet blootgelegd
- Indien dit vloertje de basis vormde van een afvoer, draagt het alleszins lichtjes af naar de oostzijde, dus niet in de richting van het stortgat
- De fundering is veel minder diep dan elders langs de zuidmuur en bestaat slechts uit één enkele ijzerzandsteen van 25 cm dikte. Deze steen vertoont zware slijtagesporen, wat er op kan

wijzen dat een herbruiksteen aangewend is of dat deze fundering gedeeltelijk boven het grondniveau uitstak.

- De veel lichtere fundering, samen met de wittere mortel wijst op een andere bouwfase dan besproken in 1 en 2.

4. DWARSMUUR, boven de oostelijke gewelfmuur

- Dwars op de muur van de kapittelzaal vonden we een muur uit een latere periode. Hij heeft een breedte van 0.42m en een hoogte van 0.45m.
- de dwarsmuur is opgebouwd uit recuperatie-baksteen van diverse aard; evenwel was de aansluiting met de muur van de kapittelzaal verwezenlijkt met twee bewerkte zandsteenblokken.
- Deze zandsteenblokken bevonden zich boven de hoger vermelde afvoergoot en waren niet gefundeerd. Achter de afvoergoot had de muur zoals reeds vermeld een hoogte van 45 cm.
- Deze dwarsmuur hebben we, vanaf de muur van de kapittelzaal gezien, afgebroken over een lengte van 150 cm om de onderliggende constructie vrij te maken.
- deze dwarsmuur loopt boven de oostelijke gewelfmuur: dit houdt in dat het gewelf reeds afgebroken was op het ogenblik dat deze muur gebouwd werd.
- bij sondering bleek dat deze dwarsmuur tenminste nog een tiental meter doorloopt in de richting van de buitenmuur van het klooster, misschien zelfs tot tegen de buitenmuur (maar sondering werd hier onmogelijk door de ophoging van de aarde)

Mogelijk is dit de scheidingsmuur geweest met het groot pand. Op de muur van de kapittelzaal is een verticale lijn zichtbaar (door de afwezigheid van beplasteringsresten en door de afkapping van de ijzerzandsteen), die overeenkomt met de oostzijde van de dwarsmuur. Dit kan betekenen dat hier een gebouwtje gestaan heeft met één of twee waterbekkens....

op 15 cm oostwaarts van de dwarsmuur was een puntige ijzeren staaf (afmeting:) in de muur van de kapittelzaal vastgezet; deze staaf steunde op het bakstenen muurtje dat parallel liep met de kapittelzaal. De staaf bevond zich ter hoogte van het vermoede stortgat. Wat deze staaf precies ondersteunde, hebben we niet kunnen achterhalen.

5. SPOREN IN DE MUUR VAN DE KAPITTELZAAL

nog te corrigeren

1- spoor in voeg van de hierboven vermelde ijzeren staaf
situering:

2- zichtbare sporen van de verwijderde dwarsmuur
situering:

3- Daarboven zijn in de muur de sporen zichtbaar van een loopvlak.

4- De kalkstenen druipsteen (op geen gemiddelde hoogte van 90 cm boven het funderingsniveau is weggekapt over een lengte van 0.96m en een hoogte van 21 cm. het is dus technisch mogelijk dat de zijkant van het grote arduinen bekken hierin paste een bijkomend argument hiervoor is dat daar waar de druipsteen weggekapt is, nog resten van een opvulling in mortel zichtbaar is, waarin de afgeronde onderzijde van het bekken zou kunnen passen.

5- Verder naar de oostzijde is de druipsteen helemaal weggekapt tot aan de hoek van de kapel (om de hoek blijft hij intact) en is hij gereconstrueerd in beton.

- Er is een verschil in structuur tussen de mortel aan de zijkant van bekken en verticaal de loopkant die veel meer op modern beton lijkt, met kleine kiezelsteentjes erin. Het is dit moderne beton waarmee de druipsteen is gereconstrueerd.

- 0.19m boven de afkapping is een afdruk te zien in de muur (een mortelstreep), overeenkomstig de hoogte van het arduinen bekken

- *daar heeft de muur een dikte van 0.70 m met diepere fundament aan de westzijde; hij bestaat uit redelijk gekapte ijzerzandstenen aan de buitenzijden, binnenin opgevuld met brokken ijzerzandsteen*
- *aan de westzijde zijn de fundamente breder dan de eigenlijke muur*
- *eventueel is deze muur in de toekomst een onderzoeksobject*
- aan de kant van het groot pand (oostzijde) ligt een bakstenen vloer, visgraatgewijs opgebouwd met bakstenen van 21.5cm op 11 cm – mooi aangelegd (deze muur ligt in het verlengde van sequoia en berk, ongeveer 2m achter de berk qua dikte komt deze muur overeen met het stuk muur dat we vonden tegen de muur van de kapittelzaal: (45 cm breed en dikte van 40 cm – daaronder begint de fundering)
- de muur die we hier vonden is eveneens 45cm breed en 40 cm dik, met aan de ene zijde ijzerzandsteen met sporen van schuine bekapping, opgevuld met bakstenen kloostermop.
- Ter hoogte van de druipsteen is, zoals reeds vermeld, een uitsparing waarin één van de gevonden arduinen bekkens kan kan passen met zijn zijkant.
- Groot arduinen bekken: gemiddelde dikte van 17 to 18 cm, aan één zijde, vijf cm boven de onderkant, zijn duidelijk cementsporen zichtbaar; schuine bekapping, onderzijde vrij ruw, loden buis met doormeter van 5.5 cm – centrum van gat op 37.5 cm van zijkant, 23 cm van achterzijde; uitstekende zijwand 6.5cm, ong 5.5 cm inkeping, afgerond, waardoor er nog een vlak van 10 cm aan de onderzijde is; aan onderzijde cementsporen vanaf de kant met het gat: 40cm op 140 cm
- Binnenzijde van rand: van 13 cm rechtopstand, schuin afgevalkt over afstand van 5.5cm, diepte 4 tot 5 cm
- Nog steeds sporen van beitel, in dezelfde richting en rechtopstaand
- Sporen van 5.5 cm lang en 1cm diep en 2.5cm breed van enig bevestiging
- Buitenafmeting: 89 op 178 cm

Kleine bekken: linksachter een gat zonder lood;

Voorzijden mooi afgerond – dieper: binnenkant zien we sporen van beitel; in het vlak sporen van verwerking en van zeer intensief gebruik; je zou kunnen spreken van aantasting 177cm op 65 cm en 20 dik

voor de grote sten: aan rechterzijde sporen van plaaster, zwart geverfd en sporen van beschadiging van deze verf

achterzijde van kleine arduin is in V-vorm gekapt, niet in strepen zoals grote

rend met lengte van 7.5cm aan voorzijde, 5cm aan achterzijde met een afschuining van 10.5cm – diepte 11 cm

- aan de rechterzijde is een gat zichtbaar met een gleuf naar boven toe en sporen van kalk; dit vinden we niet terug aan de linkerzijde – op een hoogte van 6.5cm van de bovenzijde
- aan de linkerzijde komen er kalksporen tot tegen bovenrand; zij het over een lengte van 30cm, niet over de gehele lengte van de steen